

Branimir Belaj – Goran Tanacković Faletar

Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika

Knjiga treća
Sintaksa složene rečenice

Disput
Zagreb, 2020.

Sadržaj

<i>Predgovor</i>	9
<i>Kratice i oznake</i>	11
I. KOORDINACIJA	
1. SLOŽENA REČENICA I ODNOS KOORDINACIJE I SUBORDINACIJE	15
2. KLAUZALNI SEMANTIČKI POLOVI	29
3. NAČELO KONTINUITETA	35
3.1 Kontinuitet semantičkoga profila i/ili baze	40
3.2 Kontinuitet aktivne domene	45
3.3 Kontinuitet matrice aktivnih domena	47
4. NAČELO EKONOMIČNOSTI	51
5. NAČELO KOGNITIVNE DISTANCE	63
5.1 Sastavni veznici <i>i, pa i te</i>	72
5.2 Sastavni veznici <i>ni i niti</i>	75
5.3 Suprotni veznici <i>a, ali i no</i>	78
5.4 Suprotni veznici <i>nego i već</i>	81
5.5 Rastavni veznik <i>ili</i>	83
5.6 Zaključno o odnosu koordiniranih konstrukcija i kontinuuma kognitivne distance	84

6. NAČELO SMISAONE NADGRADNJE	89
6.1 Sastavnost i načelo simetričnoga kontinuiteta	94
6.1.1 Veznici <i>i, pa i te</i>	96
6.1.2 Veznici <i>ni i niti</i>	99
6.2 Suprotnost i načelo asimetričnoga kontinuiteta	101
6.2.1 Veznici <i>nego i već</i>	101
6.2.2 Veznici <i>ali i no</i>	104
6.2.3 Veznik <i>a</i>	107
6.3 Rastavne rečenice	111
7. NAČELO IKONIČNOSTI	115
7.1 Ikoničnost i sastavnost	117
7.2 Ikoničnost i suprotnost	122
7.3 Ikoničnost i rastavnost	127
8. KOORDINACIJSKA JUKSTAPOZICIJA	129
9. ZAKLJUČNO O KOORDINACIJI (I UVODNO O SUBORDINACIJI): SMISAONI MOSTOVI I PREDODŽBENE GRANICE	143
9.1 Sastavne konstrukcije i subordinacija	145
9.2 Suprotne konstrukcije i subordinacija	150
9.3 Rastavne konstrukcije i subordinacija	154
9.4 Zaključno o odnosu koordinacije i subordinacije	158
II. SUBORDINACIJA	
1. O OPSEGU I ZNAČENJU POJMA SUBORDINIRANOSTI	165
2. EKSPLICITNA (SINDETSKA) SUBORDINACIJA	177
2.1 Kriteriji za podjelu finitnih eksplicitno subordiniranih klauza	177
2.2 Složene rečenice s nerelativnim eksplicitno subordiniranim klauzama	181
2.2.1 Složene rečenice s ekspektivnim klauzama	182
2.2.2 Složene rečenice s adverbijalnim klauzama	188
2.2.2.1 Mjesne (lokalne) klauze	193
2.2.2.2 Vremenske (temporalne) klauze	196
2.2.2.3 Načinske (modalne) klauze	206
2.2.2.4 Usporedne (komparativne) klauze	212
2.2.2.5 Uzročne (kausalne) klauze	221

2.2.2.6 Posljedične (konsekutivne) klauze	238
2.2.2.7 Namjerne (finalne) klauze	245
2.2.2.8 Uvjetne (kondicionalne ili pogodbene) klauze	259
2.2.2.9 Dopusne (koncesivne) klauze	274
2.2.3 Složene rečenice s dopunskim klauzama	286
2.2.3.1 Subjektne klauze	286
2.2.3.2 Objektne klauze	289
2.2.3.3 Predikatne klauze	298
2.2.4 Složene rečenice s postmodifikacijskim klauzama	303
2.3 Složene rečenice s relativnim eksplicitno subordiniranim klauzama	310
2.3.1 Relativne klauze u užemu smislu	311
2.3.1.1 Raščlanjene relativne klauze	312
2.3.1.2 Neraščlanjene postmodifikacijske relativne klauze	315
2.3.2 Adverbijalne klauze	344
2.3.3 Dopunsko-relativne klauze	352
2.3.4 Korelativne klauze	356
2.3.4.1 Korelativne klauze supstitucijskoga tipa	358
2.3.4.2 Korelativne klauze nesupstitucijskoga tipa	368
3. IMPLICITNA (ASINDETSKA) SUBORDINACIJA	371
3.1 Složene rečenice s nefinitnim klauzama	371
3.1.1 Infinitivne klauze	371
3.1.1.1 Finitni i infinitivni oblici	373
3.1.1.2 Dopunske izrične objektne klauze	380
3.1.1.3 Dopunske izrične subjektne klauze	384
3.1.1.4 Adverbijalne namjerne klauze	385
3.1.2 Klauze s glagolskim priložima sadašnjim i prošlim	388
3.1.3 Klauze s glagolskim pridjevima (participske klauze)	398
3.2 Složene rečenice s jukstaponiranim klauzama	401
ZAKLJUČNE NAPOMENE	413
<i>Literatura</i>	417
<i>Kazalo imena</i>	431
<i>Kazalo pojmova</i>	435

I. Koordinacija

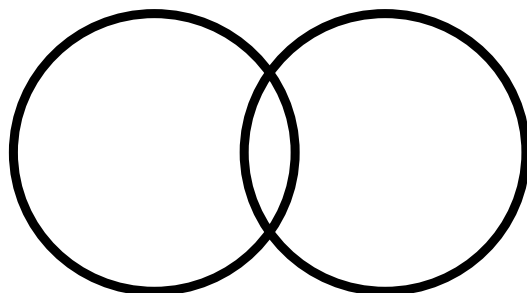
1. SLOŽENA REČENICA I ODNOS KOORDINACIJE I SUBORDINACIJE

Koordinacija je jedan od dvaju temeljnih tipova složenorečeničnih odnosa koji se rečeničnim **povezivanjem** uspostavljaju između dvije ili više **klausa** (**surečenica**), odnosno jednostavnih sintaktičkih jedinica obilježenih predikativnošću, pri čemu je vezno sredstvo – **konjunkt**or – slobodan član, tj. nije sastavni dio nijedne klauze, a klauze su u sintaktičko-semantičkome smislu ravnopravne i neovisne jedna o drugoj (npr. *Ivan šeta i pjevuši, Marija je stigla, a Ivana još nije, Prestani galamiti ili odlazi*). Nasuprot koordinaciji stoji drugi temeljni tip takvih odnosa koji se naziva subordinacijom, a čija su temeljna obilježja da se klauze u složenu rečenicu sklapaju **uvrštavanjem**. To rezultira sintaktičko-semantičkom neravnopravnošću, odnosno jedna je klausa ovisna o drugoj, a vezno je sredstvo – **subjunkt**or – sastavni dio subordinirane klauze (npr. *Osim toga što je pametan, on je i lijep, Ne radi jer ne može naći posao, Rekao mu je da dođe, Donesena je odluka da se nastavi s ratnim operacijama, Živi u zemlji koju jako voli*). Zbog toga se koordinacija još naziva i **nezavisnim slaganjem**, a subordinacija **zavisnim slaganjem**, tj. koordinirane složene strukture **nezavisnosloženima**, a subordinirane **zavisnosloženima**.¹ Takve koordinirane i subordinirane strukture kod kojih se klauze u složenu rečenicu sklapaju pomoću nekoga veznoga sredstva nazivaju se **eksplicitnom** ili **sindetskom**, a one kod kojih vezno sredstvo izostaje **implicitnom** ili **asindetskom koordinacijom** i **subordinacijom** (npr. *Ivan dolazi sutra, Marko preksutra, Rekao sam ti, to neće dobro završiti*).

No već na samome početku važno je naglasiti da koordinaciju i subordinaciju ovdje nećemo pokušati opisati kao kategorije među kojima ne postoje

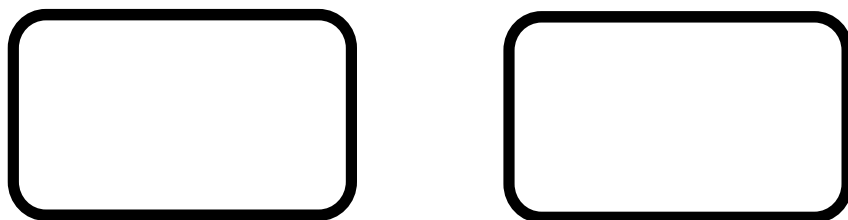
¹ O nazivlju koje će se upotrebljavati u ovoj knjizi bit će još riječi u nastavku, što se posebno odnosi na neprikladnost, barem u kognitivnogramatičkim metodološkim okvirima, naziva *zavisnosložene rečenice* i *zavisna klausa* (usp. II.1).

nikakve dodirne točke, a što je čest slučaj u okvirima gramatičkih pristupa koji se, težeći u opisu jasnim definicijama i njihovu još jasnijem razgraničavanju, prvenstveno zadržavaju na opisu formalnih značajki složenorečeničnih ustrojstava. Nasuprot tomu, u skladu s metodologijom kognitivne gramatike, odnos koordinacije i subordinacije promatrat će se kao kontinuum na čijim krajnjim točkama stoje prototipne koordinirane, odnosno subordinirane rečenične konstrukcije sa svim relevantnim i uočljivim strukturnim obilježjima koja ih čine zasebnim gramatičkim kategorijama. No između tih krajnjih točaka ponekad će se, umjesto primjera složenih rečenica koje ne ostavljaju mjesta za različite interpretacije, s jasnim kategorijalnim obilježjima i čvrstim granicama između njih, pojavljivati “problematici” primjeri koji posjeduju pojedina obilježja obiju navedenih kategorija ili pak oni kojima neka obilježja kategorijalnih prototipova nedostaju, “nastanjujući” područje gramatičkoga opisa bez na prvi pogled uočljivih i jasnih granica.

Slika 1a

Ukratko, odnos koordinacije i subordinacije ovdje će, u skladu s metodologijom kognitivne gramatike, biti prikazan kao odnos dviju radijalno ustrojenih gramatičkih kategorija na slici 1a, a nasuprot njihovu strogom razgraničavanju “bez ostataka” koje je karakteristično za različite tradicijske pristupe i prikazuje ga slika 1b.

Slika 1b

Naravno, u ovome kontekstu logičnim se doima pitanje ima li ikakva smisla u gramatičkome opisu razlikovati kategorije između kojih, kako se već u samome uvodu tvrdi, ne postoje čvrste granice, već vrlo uočljiva područja međusobnoga prožimanja koja je i u kontekstu formalnih gramatičkih opisa teško previjeti ili zanemariti, a uvelike otežavaju svaki opis koji teži jasnom razvrstavanju, odnosno kategoriziranju jezičnih primjera “bez ostataka”. Naš je odgovor da njihovo razlikovanje, usprkos često fleksibilnim i “propusnim” granicama, ima itekakvoga smisla, baš kao što i razlikovanje leksičkih kategorija ima smisla unatoč njihovu još češćem i uobičajenijem preklapanju.²

Kako bi “sliku” svijeta učinila jednostavnijom i jasnijom, a komunikaciju lakšom, ljudska predodžba uvijek teži nekom vidu kategorizacije, odnosno svrstavanja što većega broja individualnih jedinica u jedinstvene skupine, i to u skladu s njihovim međusobnim sličnostima, tj. uočljivim svojstvima koja te jedinice dijele. No činjenica je da su takve kategorije, za razliku od jedinica koje ih čine, a koje postoje same po sebi, uvijek konstrukti ljudske predodžbe, pa iz toga proizlazi i česta obilježnost, odnosno isticanje i neuklapanje nekih njihovih članova s obzirom na obilježja koja im, u skladu s kognitivno stabilnom predodžbom prototipnoga člana, a koja vrlo često počinje funkcionirati i kao svojevrsan stereotip, kao pripadnicima kategorije automatski pripisujemo očekujući njihovo jasno manifestiranje. Ipak, sve to i dalje ne znači da razlikovanje tako uspostavljenih kategorija nema smisla, a kao što smo već naglasili, već upravo njihovim postojanjem omogućeno nam je jednostavnije i jasnije sagledavanje vrlo složene i samoj sebi često proturječne slike stvarnosti, pa tako i komuniciranja o njoj. Sve navedeno, dakako, vrijedi kako za leksičke tako i za gramatičke kategorije,³ koje kao konvencionalizirani konstrukti ljudske predodžbe, usprkos čestome međusobnom prožimanju i preklapanju, također služe sistematizaciji i pojednostavljanju predodžbe složenih odnosa u izvanjezičnoj stvarnosti omogućujući tako i samu komunikaciju o njima.

Stoga definiranje i opisivanje gramatičkih kategorija koje se u hrvatskome jeziku očituju na razini forme, ali i jasno isticanje nepostojanosti granica koje bi, barem u skladu s intuicijom pobornika onih pristupa koji teže čistoj formalizaciji u opisivanju gramatičkih struktura, trebale jasno razdvajati članove dviju kate-

² Tako, u analogiji prema uspostavi i opisivanju gramatičkih kategorija, jednostavna činjenica da se starom šalicom ili tanjurićem za kavu možemo koristiti kao pepeljarem, dok čvrstu kutiju možemo okrenuti i upotrijebiti njezino dno kao priručni stol, ne dovodi u pitanje smisao samoga razlikovanja leksičkih kategorija *šalice, tanjurića, pepeljare, kutije i stola*.

³ U kontekstu kognitivne gramatike (Langacker 1987, 1991, 1999b, 2008, 2009), kao i u okvirima različitih konstrukcijskih pristupa u užemu smislu (Fillmore–Kay 1993, Kay–Fillmore 1999, Goldberg 1995, 2006, Lakoff 1987, Michaelis–Lambrech 1996, Croft 2001), samo razdvajanje leksika i gramatike kao zasebnih jezičnoopisnih razina smatra se arbitrarnim i činjenično nemotiviranim. Nasuprot tomu navedeni pristupi govore o konstrukcijama višega i nižega reda, koje zajedno čine kontinuum konstrukcija koji nazivamo gramatikom (vidi više o tome u KGHJ 1: 17–21).

gorija, u ovoj knjizi nipošto nije nemotivirano i proizvoljno, već prema našem mišljenju predstavlja odraz prirode i zakonitosti ljudske konceptualizacije, pa je kao takvo ugrađeno i u same temelje metodološkoga aparata kojim ćemo se služiti u opisu koordinacije i subordinacije, ne dovodeći pritom ni na trenutak u pitanje smisao njihova razlikovanja (baš kao što to, da još jednom naglasimo već uspostavljenu analogiju, ne činimo ni u slučaju leksičkih kategorija).

Sam opis gramatičkih jedinica i kategorija u kognitivnim se okvirima temelji na uvažavanju njihove simbolične naravi, što pretpostavlja ne samo uključivanje značenja u gramatički opis nego i njegovu fundamentalnu motivacijsku funkciju u uspostavi jezičnih struktura. Stoga je, za razliku od pristupa koji se bave isključivo formalnim aspektima opisa gramatičkih ustrojstava, u okvirima pristupa koji značenju pridaju formativnu funkciju zapravo i posve nemoguće uspostavljati jasne, jednoznačne i čvrste granice među manje ili više formalno definiranim gramatičkim kategorijama. Kao što smo već naglasili, taj problem u okvirima jezičnoga opisa u potpunome je suglasju s činjenicom da su i same kategorije koje proizlaze iz predočavanja izvanjezične stvarnosti vrlo često “protočne” i nejasno razgraničene, što je u potpunome skladu s neprekidnom dinamikom razvoja ljudske spoznaje o svijetu. U tome smislu i sam jezik, kao jedan od fundamentalnih i najšire korištenih spoznajnih alata, svojom formalnom strukturom i njezinim mjestimično nevidljivim međama ustvari nužno zrcali tu neprestanu dinamiku i mijenu.

Ukratko, smatramo da uspostavljanje, dosljedno uvažavanje i opisivanje gramatičkih kategorija poput koordinacije i subordinacije u okvirima kognitivnoga pristupa, čija je metodologija u cijelosti utemeljena na proučavanju značenja i upotrebe kao motivacijskih faktora u oblikovanju gramatičkih struktura, nipošto ne predstavlja besmislen zadatak. Upravo suprotno, metodološki jasno uspostavljene i na zadovoljavajući način definirane gramatičke kategorije, koje gramatičke odnose, po mogućnosti, dovode u jasnu korelaciju s općim zakonitostima ljudske spoznaje, ne samo da imaju smisla nego su i nužne za cjelovito shvaćanje jezičnoga funkcioniranja, dok će se jedini nužan odmak od značenjski nemotiviranih tipova gramatičkoga opisa u ovoj knjizi ticati njihova stava o jednoznačnosti, odnosno uniformnosti i sveobuhvatnosti tako definiranih strukturalnih kategorija. Drugim riječima, u ovoj će se knjizi načelno, uz neke promjene, poštovati u hrvatskoj gramatičkoj tradiciji, a i šire, uobičajena podjela složenih rečenica na koordinirane i subordinirane, kao i njihove potpodjele. No umjesto diskretnih, jednoznačnih, fiksnih i sveobuhvatnih kategorija u njima ćemo, slikovito rečeno, vidjeti svojevrsna “konceptualna uporišta”, odnosno “stabilizacijska područja” čiji prototipni članovi omogućuju svojevrsno predodžbeno “podešavanje” i usustavljivanje nepreglednoga spektra različitih odnosa u izvanjezičnoj stvarnosti te svojom “centripetalnom” snagom usmjeravaju njihovo svodenje na znatno jednostavniji i pregledniji skup konceptualnih obrazaca.

Takav dakle stav, baš kao ni sama ljudska spoznaja, nipošto ne uključuje rigidnost u vidu jednoznačne kategorizacije jezičnih podataka pod svaku cijenu ili njihova razvrstavanja “bez ostatka”. Upravo suprotno, kategorije i odnosi relevantni za gramatički opis na razini složene rečenice u ovoj će se knjizi promatrati kao centripetalna područja koja, ponekad više, a ponekad manje jednoznačno, služe stabiliziranju ljudske spoznaje i njezinu svođenju na pregledniji i jednostavniji skup predodžbenih obrazaca u okvirima svakodnevne komunikacije. Stoga koordinaciju i subordinaciju možda nije moguće jasno i jednoznačno razdvojiti prema uvijek istome skupu formalnih kriterija, ali nam uvažavanje njihova razlikovanja na kategorijalnoj razini služi kao vrlo stabilan i pouzdan referentni okvir u kojemu možemo sagledavati i opisivati gramatičko organiziranje i usustavljivanje svakodnevnih spoznaja o odnosima u izvanjezičnoj stvarnosti te, naravno, na takvoj sustavnosti utemeljenu komunikaciju.

O samome odnosu gramatičkih kategorija koordinacije i subordinacije u jezikoslovnoj se kroatistici, ali i u širim slavističkim okvirima, ako izuzmemo općeuporabnu razinu školskih gramatika, pisalo razmjerno malo, dok se u spomenutim gramatičkim priručnicima priroda te podjele u pravilu ne dovodi u pitanje, već se navedena razlika na neki način podrazumijeva i intuitivno preuzima u vidu razlikovanja zavisnosloženih i nezavisnosloženih rečenica.

Čak i kada se o njoj govori na teorijskoj razini, opis koordinacije najčešće se zadržava na njezinim formalnim obilježjima, poput onih o kojima, ovaj put iz poredbene perspektive u širim slavističkim okvirima, piše Kordić:

Koordinacija se obično definira kao spoj ravnopravnih rečenica, koje ne služe kao odredba jedna drugoj (Panzer 1991, 235), koje po pravilu pripadaju istom tipu rečenica (Grover 1994, 762) i mogu stajati samostalno (Scancarelli 2003, 322). Iako je koordinacija jedna od najosnovnijih i univerzalnih sintaktičkih konstrukcija, veoma su različite koordinativne konstrukcije od jezika do jezika, i u velikoj mjeri varira stupanj do kojeg je koordinacija gramatikalizirana (Mithun 1988, 331). Neki jezici razvili su posebne veznike za koordinaciju, drugi koriste morfološka sredstva (Grover 1994, 764), a treći nemaju nikakvih gramatičkih sredstava za obilježavanje koordinacije (Mithun 1988, 331). (...) U svim jezicima koji imaju veznike za koordinaciju, a takvi su i slavenski jezici, koordinacijski veznici čine malu i zatvorenu grupu riječi (Grover 1994, 763). Gramatikalizirali su se relativno kasno (Mithun 1988, 351), a dokaz tome je i podatak da arhaični dijalekti u raznim dijelovima svijeta uopće nemaju veznike poput *i, ali, ili...ili, ni...ni* (Décsy 1987, 111). U mnogim jezicima je upotreba koordinacijskih veznika fakultativna (Mithun 1988, 336). U nekim jezicima se jedan koordinacijski veznik specijalizirao za spajanje nominalnih sintagmi, a drugi za spajanje rečenica, tako da tamo dva veznika odgovaraju srpskohrvatskom vezniku *i* (Grover 1994, 763). Budući da slavenski jezici imaju koordinacijske veznike, koordinacijska veza rezultat je međusobnog odnosa triju faktora: a) značenja svake od rečenica, b) logičkog odnosa između tih značenja, c) značenja veznika (Lang 1977, 10). (Kordić 2008: 189–190)

U okvirima jezikoslovne kroatistike o razlikovanju koordinacije i subordinacije naj iscrpnije je pisao Pranjković, kako u radovima koji se bave problemom razgraničavanja tih dviju kategorija (Pranjković 1981, 1993) tako i u monografiji posvećenoj koordinaciji u hrvatskome jeziku (Pranjković 1984), koja uz analizu sastavnih rečenica s veznikom *i* donosi i vrlo iscrpan pregled shvaćanja te gramatičke kategorije, i to kako u hrvatskoj i južnoslavenskoj (bližoj i daljoj) gramatičkoj tradiciji (Maretić 1887, 1889, Divković 1899, Florschütz 1940, Musić 1898, 1899, 1900, Lalević 1962, Brabec–Hraste–Živković 1954, Koneski 1976 itd.) tako i u kontekstu mahom funkcionalno usmjerenih razmatranja karakterističnih za rusku i slavističku lingvistiku tijekom druge polovine 20. stoljeća (Zveginčev 1976, Vinogradov 1955, Belošapkova 1977, Bauer 1960 itd.).

Za razliku od autora koji dovode u pitanje opravdanost razlikovanja pojmova koordinacije i subordinacije u gramatičkome opisu (npr. Guberina 1952, Benveniste 1975), i to ponajviše zbog njihova već spomenutoga funkcionalnoga preklapanja u smislu mogućnosti označavanja istih smislenih odnosa tim različitim temeljnim tipovima složenorečeničnih konstrukcija, a o čemu će u nastavku još biti riječi, Pranjković opravdanost njihova razlikovanja u gramatičkome opisu vrlo jasno i sustavno potkrepljuje, barem kada je u pitanju njegova funkcionalnost u opisu hrvatskoga i drugih (južno)slavenskih jezika, zastupajući pritom čvrsto stajalište prema kojemu je bitna razlika između koordiniranih i subordiniranih rečenica strukturne, a ne smislene naravi.

Rečenice s koordiniranim odnosom strukturno su samostalne (njihova struktura ne priječi provođenje preoblike kojom klauze postaju samostalne, emancipirane rečenice – stoga bi se mogle promatrati i na razini diskurza). Smisaoni odnosi među klauzama koje ulaze u sastav koordiniranih rečenica mogu pri tom biti različiti: od “pravih” usporednih smisaonih odnosa do odnosa koji su karakteristični i za subordinirane rečenice (temporalnih, kauzalno-konsekutivnih, koncesivnih itd.). (Pranjković 1993: 22)

I dok se s Pranjkovićevim argumentima u korist dosljednoga razlikovanja koordinacije i subordinacije u opisu gramatičke strukture u potpunosti slažemo, s navedenim se gledanjem na “strukturnu, a ne smisaonu” prirodu te razlike možemo složiti samo uvjetno, već i s obzirom na sama metodološka načela kognitivnogramatičkoga opisa prema kojima svaka razlika na razini gramatičke strukture zrcali nekakvu relevantnu značenjsku opreku, odnosno signalizira postojanje bitnih motivacijskih čimbenika predodžbene naravi na razini semantičkih polova jezičnih jedinica, a koji uvjetuju “površinsko”, tj. strukturno, pojavljivanje razlika na planu njihovih fonoloških polova.⁴

⁴ O jezičnim jedinicama kao rezultatima korelacije fonološkoga i semantičkoga pola vidi u Langacker (1987) i KGHJ 1.

Promotrimo u navedenom kontekstu sljedeći primjer:

(1) Susjed svake subote odlazi u prirodu **i** to ga ispunjava mirom.

Navedenu rečenicu, dakako, možemo preoblikovati na način da njezine klauze postanu samostalne rečenice:

(2) Susjed svake subote odlazi u prirodu. To ga ispunjava mirom.

No smisaoni odnos između tih dviju rečenica dopušta i uvrštavanje druge rečenice u prvu u okviru uzročne konstrukcije:

(3) Susjed svake subote odlazi u prirodu **jer** ga to ispunjava mirom.

I dok se o postojanju brojnih dodirnih točaka, tj. sličnosti na planu smisao-nih odnosa između klauza u primjerima (1) i (3), odnosno dviju emancipiranih jednostavnih rečenica u primjeru (2), može naširoko spekulirati, strukturne razlike među njima sasvim su očite i jednostavne.⁵ U tome se smislu i možemo složiti s Pranjkovićevim gledanjem na opreku koordinacija/subordinacija kao činjenicu rečenične strukture, a ne rečeničnoga smisla. Ipak, ako navedene koordinirane i subordinirane rečenice u primjerima (1) i (3) postavimo u kontekst pitanja, uočit ćemo jednu bitnu razliku koja će nas, vjerujemo, približiti nešto jasnijim argumentima za djelomično neslaganje s tvrdnjom da je razlika između koordinacije i subordinacije isključivo strukturne naravi.

⁵ Kada su u pitanju uočljive razlike na planu smisaonih odnosa, možemo reći da uzročno-posljedična relacija u primjeru (3) postaje eksplicitna i jednoznačna, dok je u primjerima (1) i (2) ona prisutna tek implicitno i tiče se primarno naših iskustava te na njima utemeljenih pretpostavaka o činjenicama izvanjezične stvarnosti, a ne same gramatičke strukture, posebice kada su u pitanju emancipirane jednostavne rečenice u primjeru (2), što, dakako, otvara prostor i za drukčija čitanja. Tako primjerice iz rečenice *Susjed svake subote odlazi u prirodu i to ga ispunjava mirom* ne moramo nužno zaključiti da dvije navedene činjenice stoje u odnosu aktivnosti i motivacijskoga čimbenika, odnosno posljedice i uzroka, te u skladu s tim predodžbenim obrascem interpretirati težnju za duševnim mirom kao isključivi razlog susjedovih subotnjih odlazaka u prirodu, već ona može značiti i to da je on primjerice zaposlen u uredu službe za zaštitu od požara, a subotom ima profesionalnu obavezu izlaska na teren radi nadzora provođenja zaštitnih mjera, pa je u tome slučaju mir kojim ga ispunjava boravak u prirodnome okruženju samo neka vrsta “kolateralne koristi”, ali nikako ne i motivacijski čimbenik kojim bi njegov odlazak u prirodu mogao biti uvjetovan. Isto, dakako, važi i za dvije emancipirane rečenice u primjeru (7), ali nikako ne i za subordiniranu uzročnu rečenicu u primjeru (8), gdje je veza između smisla i rečenične strukture znatno jednoznačnija. U tome slučaju možemo zaključiti tek da je jedan te isti smisaoni odnos u subordiniranoj rečenici jednoznačan i eksplicitno kodiran, dok u koordiniranoj rečenici ostaje latentan i nenaglašen, odnosno ostvaruje se tek na razini implikacije omogućene prethodnim spoznajama i iskustvom. Navedena zapažanja, dakako, ne predstavljaju čvrst temelj za definiranje kategorijalnih razlika između koordinacije i subordinacije kojim bi se, umjesto strukturnih, primarno referiralo na značenijske odnose, ali naše je uvjerenje da su strukturna obilježja rečenične koordinacije i subordinacije tek “površinska” manifestacija nejednakosti konceptualnoga statusa dvaju klauzalnih semantičkih polova, o čemu će biti više riječi u nastavku.